

Vass Dorottea

∴ Pécsi Tudományegyetem, BTK, Oktatás és Társadalom Neveléstudományi Doktori Iskola
∴ vass.dorottea@gmail.com

EGY IRODALOMPSZICHOLÓGIAI KUTATÁS MÓDSZERÉNEK ÚJRAÉLEDEDÉSE

Dr. Tóth Béla: Irodalmi érdeklődés az olvasástanulás kezdetén

A kötet olyan kutatások tapasztalatait és statisztikai eredményeit foglalja össze és jegyzi le, amelyet a könyv szerzője, Tóth Béla 1964 januárja és áprilisa között folytatott. Fontosnak tartom feleleveníteni a szerző kutatásainak módszerét, melyeket évek során komoly munkaháttérrel, munkabírással és alázattal ért el, hogy megtudja, milyen az irodalmi érdeklődési körük az általános iskolák I. és II. osztályos tanulóinak.

A jelen kor kutatói csak saját tapasztalataik alapján beszélnek a diákok irodalmi igényeiről, főleg a középiskolás tanulók olvasási presztízscsökkenésével foglalkoznak. Nehéz elképzelnünk ennek hatásos változását, hisz a probléma ilyenkor már élősködik, megelőzni viszont még nem igazán próbálkozott senki, ugyanis Tóth óta Magyarországon senki sem figyelt fel azokra az irodalompszichológiai tényezőkre, melyek nagy szerepet játszanak az olvasás- és betűtanítás korszakában. Ahhoz, hogy egy kezdő olvasó pozitív tapasztalatot szerezzen már az olvasástanulás elején, olyan szövegeket kell tálni, melyeknek minősége, szereplői és maga a szöveg fabulája is megfelel a korosztály ízlésének. Fontosnak tartom Tóth Béla kutatásait, és hangsúlyozni szeretném a módszereit.

A szerző majdnem két évtizeden át foglalkozott hasonló kutatásokkal, eredményeit több kötetben is közzétette. Ilyen kötet *Az irodalomolvasás szerepe a gyerek életében*, *az Olvasó gyermekeink*, *az Irodalmi érdeklődés a gyermekkorban* stb. A szóban forgó címek utalnak a szerző munkájának minőségére, elhatározottságára és alázatára a téma iránt. Magyarországon a XX. század második felétől a gyerekek irodalom utáni érdeklődése a kutatók figyelmét is elkerülte. A szerző szerint csak a XX. század elején foglalkozott vele a Magyar Gyermektanulmányi Társaság. A szerző kutatásai majd csak fél évszázad után indulnak útnak. Tóth Béla felmérései óta ismét eltelt fél évszázad, viszont az irodalompszichológiai szempontok, együtt a kisiskolás gyermekek igényeivel, újra háttérbe szorulni látszanak. Hasonló helyzetet jegyezhetünk

fel napjainkban is, mint a kötet szerzője tette akkor: „a vizsgálati eredmények természetesen régen elavultak, és e mű kultúrtörténeti dokumentummá vált” (TÓTH 1967: 7).

Tóth Béla a 6–8 éves gyerekek olvasástanulási szakaszaival és az olvasás iránti érdeklődésével foglalkozik. Fő kérdése, mennyire érdekli az olvasni tudó gyereket az irodalmi szöveg. A szerző már kötetbe bevezetőjében kimondja kutatásának fejlesztő-nevelői szándékát: „A tanítók nem csak a készséget alapozzák meg, hanem azt az érzelmi viszonyt is igyekeznek elmélyíteni a gyermek és olvasmányai közt, amely az olvasókedv kialakulásának elengedhetetlen, de gyakran figyelmen kívül hagyott feltétele. Az irodalom megszerettetése kezdő időszakának nevezhetnénk az olvasástanítás első esztendeit” (TÓTH 1967: 8).

A kötet fejezetei olyan fontos kutatási módszereket írnak le, melyek alapján reális képet kapunk a gyerekek olvasás iránti érdeklődéséről, amelyek egyben megakadályozhatják az olvasási presztízscsökkenést azáltal, hogy megtudjuk, mely mesei motívumok, mesehősök és történetek érdeklik a gyerekeket. A kutatások rávilágítanak a fiúk és a lányok olvasási igényére, valamint arra, létezik-e preferenciakülönbség a két nem ízlése között. A kutatások alapján megtudjuk, szükségünk van-e nemenként gondolkodni, ha az irodalom iránti presztízsnövelésről beszélünk. A kutatások és kutatók tömkelegében Tóth azon kutatók közé tartozik, aki egyéni interjút készített a gyerekekkel. Az interjú fogalma alatt nem csupán kérdőív formájú, frontális beszélgetést értett, hanem hívőképeket és meséket látott erre alkalmasnak. Vizsgálataikor figyelembe vette, hogy csoportja heterogén legyen: tanyasi, falusi és városi gyerekeket kérdezett meg. Kutatása négyféle forrásanyagból tevődik össze:

- 944 tanulóval készített egyedi vizsgálatokat, a vizsgálatokról pedig jegyzőkönyvet vezetett,
- a megvizsgált tanulók közül 400 gyerektől meserajzot gyűjtött be, melynek történetét és a hősök ábrázolásának értelmezését is feljegyezte,
- egy fiúgyermeket tartósan figyelt, és feljegyzést készített arról, miként fogadja be a mesetípusokat,
- a tanítóképző gyakorló iskola 40 tanulójáról készített feljegyzéseket.

Az egyéni beszélgetések gyermekenként 30–35 percet vettek igénybe, melyeket pihentető feladatokkal vegyített. Szem előtt tartotta a tanulók tanulmányi megterhelését is, így január és március között készítette velük az interjút.

A beszélgetés során általános dolgokról faggatta a gyerekeket: mivel töltik szabad idejüket, szoktak-e nekik odahaza mesét olvasni, szoktak-e egyedül olvasni, továbbá megkérdezte azt is, miről szeretnek olvasni, ezek közül nekik melyik mese tetszik, és az miről szól. A kérdés után minden gyereknek képet mutatott fel különböző jelenségekről és élőlényekről, melyekkel megmozgatta

a fantáziájukat (róka, medve, fiú, lány, boszorkány, csillag, eső, nap stb.), utána áttért a belső érzésekre, melyek közül arra fókuszált, milyen érzelmeket szeret érezni a gyerek meseolvasás/hallgatás közben (pl. örül, érez, fél, sír, vagy nevet).

A meserajzokat azért tartotta fontosnak, mert tudta, hogy lesznek visszahúzódóbb, zárkózottabb gyerekek, akik a képi ábrázolásban tudják kifejezni belső világukat. Ezek alapján a rajzokban az irodalmi élményt és vele együtt a gyermek érdeklődésének motívumait, valamint ezeknek differenciált megnyilvánulásait vette figyelembe.

A kutatások bemutatása, a könyv formátuma és betűmérete egyszerű, könnyen követhető kiadvány. Maga a téma, mellyel a könyv szerzője foglalkozik, elkerülhetetlen vizsgálatokat és szemléleti módszereket érint meg azon pedagógusok, tankönyvszerkesztők és tankönyvfejlesztők számára, akik hasonló problémákat kutatnak. A könyv olyan lényeges kutatási irányzatot morzsolgat, mellyel – ha Tóth kutatásait újragondolnánk – fel tudnánk tárni a mai digitális bennszülött generációk irodalmi érdeklődési körét, segítve ezzel tanulmányukat. Fontosnak tartom ezt a kötetet újragondolni és újrakutatni az első osztályos tanulók körében, akiknek talán a legfontosabb, hogy olyan könyvből tanuljanak olvasni, amely leköti a figyelmüket és felkelti az érdeklődésüket. Egy újabb fél évszázad eltelte után mi ugyanazzal a problémával szembesülünk: a gyerekek kötelességből olvasnak, az olvasókönyv nem nyújt elég izgalmat, így a felső osztályokban már ellenséggé tekintenek a könyvekre.

A könyv tehát igen jelentős kutatói adatokat és módszereket tartalmaz, melyeket érdemes átgondolni és hozzáidomítani a mai generációkhoz. Azt gondolom, hogy ha ezt a mesekutatást megismételjük, esélyt adunk minden társadalmi rétegben élő gyerekeknek arra, hogy megszeresse az olvasást, a mesét; a kutatás során pedig olyan adatokat tudnánk begyűjteni, mely által segíteni és népszerűsíteni tudnánk az olvasást és egyben a tanulást is.